

OPSTELLEN EINDKWALIFICATIES OPLEIDING

MARIANNE KOK/HERBERT WOLDBERG/HvA

Toelichting bij opt opstellen van eindkwalificaties van een opleiding bij de HvA

1 Het opleidingsprofiel: De beroepspraktijk draagt het profiel

Bij accreditatie wordt van opleidingen gevraagd te beschrijven hoe het eigen opleidingsprofiel zich verhoudt tot het landelijke profiel. Dit dient voor 100% gedekt te worden in het eigen opleidingsprofiel en aantoonbaar te zijn in het curriculum van (elke variant of afstudeerrichting van) een opleiding. Wanneer dit niet het geval is, verantwoordt de opleiding dit en verwijst daarbij in ieder geval naar de externe validering door het eigen werkveld.

Het opleidingsprofiel wordt vastgesteld in samenspraak met het beroepenveld. De relatie met het veld past bij de profilering en de mogelijkheden van de opleiding. Sommige opleidingen zien het werkveld als stakeholder, andere zien het als partner. Een minimumeis bij accreditatie is de externe validering: de opleiding kan aantonen dat het opleidingsprofiel wordt herkend en erkend door het relevante beroepenveld. De relatie met het beroepenveld is immers de “raison d’être” van een beroepsopleiding. Dit geldt zowel voor het landelijk profiel als voor het hieruit afgeleide eigen profiel van de opleiding.

Regionale partners en beroepspraktijk dragen de eigen profilering. Datgene waar de opleiding zich op profileert is gelegitimeerd door de opleidingsadviesraad. De opleiding voert een structureel overleg met een toonaangevende en representatieve vertegenwoordiging van de beroepsgroep (op strategisch niveau: opleidingsadviesraad, op tactisch niveau: werkveldcommissie(s)). Indien de opleiding zich op een specifiek gebied profileert dan zijn ook vertegenwoordigers van dit gebied vertegenwoordigd in de opleidingsadviesraad. Preferente bedrijven en instellingen werken samen met de opleiding. Partnerschap tussen hogeschool en bedrijven en instellingen uit het beroepenveld vormt de basis voor de beroepsgerichtheid van het onderwijs. Het betekent samen opleiden, onderzoeken en innoveren met respect voor ieders eigen verantwoordelijkheid. Lectoraten en hun onderzoeksprogramma’s sluiten aan bij de profilering van (verwante) opleidingen in het domein en versterken daarmee de uitwerking ervan in onderwijsprogramma(’s), eindkwalificaties en eindniveau.

Een tweede voorwaarde is dat de opleiding zich eigenaar voelt en weet van het opleidingsprofiel. Het opleidingsprofiel is de basis van de opleiding die door studenten, lectoren, docenten, alumni en werkveldpartners onderschreven en beleefd wordt.

2 Visie

Het opleidingsprofiel beschrijft wat de opleiding belangrijk vindt dat studenten leren : de inhoud is terzake, actueel en duurzaam. De HvA profilering en specifieke kenmerken van de regionale arbeidsmarkt (Amsterdam) kunnen aanleiding zijn dat de landelijke visie een eigen profilering te geven. Deze wordt hier beschreven.

Eindkwalificaties

Elke bacheloropleiding hanteert een set van eindkwalificaties. Deze zijn ontleend aan of samen met het relevante beroepenveld opgestelde beroepsprofielen en landelijk opleidingsprofiel. De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een bachelor. Andere begrippen voor eindkwalificaties zijn: opleidingskwalificaties, eindtermen, beroepstaken, opleidingscompetenties, beroepscompetenties of startcompetenties.

➔ Praktische uitwerking & tips

- Bovenstaande aspecten staan met uitzondering van de profilering ook in het landelijk beroeps- en opleidingsprofiel. Indien dit in het landelijk profiel goed is uitgewerkt kan de opleiding zich in haar eigen profiel concentreren op die zaken waarmee zij zich profileert en onderscheidt van dezelfde –opleidingen aan andere hogescholen.
- Zorg dat het opleidingsprofiel toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat het niet elk jaar hoeft te worden bijgesteld. Meestal vindt een herijking en bijstelling eens in de vier tot zes jaar plaats.
- Neem de eindkwalificaties zoals gedefinieerd in het *landelijk* profiel zo integraal mogelijk over in het eigen opleidingsprofiel.
- Geef in aanvulling daarop aan op welke manier de eigen inkleuring vorm krijgt in de eindkwalificaties. Een opleiding kan dit op verschillende manieren doen; zij kan de landelijke competenties ‘inkleuren’ of aanvullen en doet dit door aan te geven:
  - op welke eindkwalificaties in het curriculum meer of minder accent wordt gelegd en waarin de eigen afgestudeerden meer bekwaam zijn (voorbeelden)
  - dat eigen afgestudeerden naast de landelijke competenties ook beschikken over extra competenties, kennis, vaardigheden, houding.
  - voor welke specifieke beroepsrollen en/of –contexten de eigen studenten specifiek worden opgeleid (voorbeelden)
- Het integraal opnemen van de eindkwalificaties zoals geformuleerd in het *landelijk* opleidingsprofiel heeft een aantal voordelen:
  - deze set van eindkwalificaties wordt door alle opleidingen die deelnemen in het landelijk opleidingsoverleg gehanteerd en is gevalideerd door het (landelijk) werkveld;
  - de set van landelijke eindkwalificaties biedt daarmee een gemeenschappelijke taal;
  - de set van landelijke eindkwalificaties is vastgesteld door de HBO Raad.
- Uitwerking van (competentie)niveaus
De opleiding moet bij accreditatie aantonen dat de beoogde eindkwalificaties op het (hbo-) bachelorniveau zijn. Daarom is het raadzaam om de relatie van de eindkwalificaties met het eindniveau uit te werken aan de hand van de Dublin descriptoren of dit te expliciteren, bijvoorbeeld aan de hand van een schema. De koppeling naar Dublin descriptoren is van belang, omdat daarmee het beoogde eindniveau wordt verantwoord.

Om studenten met een divers startniveaus in vier jaar van instroom naar eindniveau te brengen werken opleidingen vaak met een aantal competentieniveaus. Daarbij worden ten behoeve van het onderwijs en de toetsing tussenniveaus uitgewerkt, afgeleid van het eindniveau. De indeling in niveaus past bij de opzet en opbouw van het curriculum en daarmee bij de doelgroep(en) en doelstellingen van de opleiding. Een gangbare indeling in niveaus is:

1. Hoofdphasebekwaam
2. Profielkeuzebekwaam
3. Startbekwaam.

Niveau 1 wordt meestal ontwikkeld gedurende de propedeutische fase van de opleiding en verwijst naar de geschiktheid om door te stromen naar de hoofdphase. Niveau 2 is gedurende de hoofdphase gesitueerd en verwijst ernaar dat de student klaar is om de fase in te gaan, waarin hij zijn eindkwalificaties kan inkleuren, door zijn keuze voor een bepaalde stage, minor en afstudeeropdracht. Niveau 3 verwijst naar de startbekwaamheid om het beroep op bachelorniveau uit te oefenen.

In samenhang met deze niveaus werkt de opleiding het honoursniveau uit.

De niveaus worden uitgewerkt naar mate van zelfstandigheid van het beroepshandelen en van complexiteit in beroepssituaties (notitie O2). Ook kunnen ze per eindkwalificatie worden uitgewerkt. In de uitwerking per eindkwalificatie wordt minimaal opgenomen:

- Een toelichting op de eindkwalificatie.
- De beschrijving van het onderliggende gedrag en/ of de onderliggende handelingen.
- De bijbehorende resultaten (beroepsproducten, resultaten van het gedrag).
- De bijbehorende kennis en vaardigheden (body of knowledge & skills/Boks)

4 Beroepskenmerkende en beroepskritische situaties

Bij *beroepskenmerkende* situaties gaat het om de beschrijving van de kerntaken of beroepstaken. Het gaat om een volledige beroepstaak (handeling). Deze zijn gerelateerd aan de kenmerkende beroepsvraagstukken, de kenmerkende taakinhouden en de kenmerkende beroepsproducten.

Deze beroepssituaties kunnen nader worden gespecificeerd naar de arbeidsomstandigheden, de arbeidsverhoudingen, de kenmerkende functies, en de cultuur waarin het beroep zich manifesteert. De beroepskenmerkende situaties zijn herkenbaar voor en binnen het beroepenveld geaccepteerd. Je “struikelt” er als het ware over in de beroepsuitoefening.

De beroepssituaties kunnen ingedeeld zijn naar de verschillende niveaus. Voor een goed ontwerp van de opleiding kan worden volstaan met zo'n tien kenmerkende beroepssituaties. Aan elke beroepskenmerkende situatie is minimaal één en zijn hooguit enkele eindkwalificaties te verbinden (maximaal drie).

Om een *beroepskritische* situatie te identificeren zijn onderstaande aspecten van belang:

- Hij bevat een of meer 'knock out criteria', kritisch voor de kwaliteit c.q. meerwaarde van de beroepsbeoefenaar;
- Er is sprake van hoge complexiteit.
- Elk aspect van de hbo standaard is erin aanwezig.
- Er is sprake van een of meerdere dilemma's en veelheid van informatie.
- Er is sprake van een situatie die een resultaat moet opleveren of een doel moet bereiken.
- Het onderscheidt de succesvolle beroepsbeoefenaar van de niet succesvolle beroepsbeoefenaar.

De beroepskritische situaties sluiten met name aan op het eindniveau van de opleiding. Deze situaties zijn essentieel voor een goede beroepsuitoefening. Voor een goed ontwerp van het eindniveau kan worden volstaan met zo'n drie beroepskritische situaties. Binnen een beroepskritische situatie dienen meerdere (lieft alle) eindkwalificaties te worden ingezet. Gezamenlijk dekken de beroepskritische situaties alle eindkwalificaties. Een afstudeeropdracht is veelal een voorbeeld van een probleemsituatie die samenvalt met een beroepskritische situatie.

5 Hbo standaard

In toenemende mate is de hbo standaard landelijk beschreven. Ook de hoofdlijnen van de Boks worden steeds vaker in landelijke profielen beschreven.

6 HvA profilering

Elk curriculum dekt voor 100% het landelijk opleidingsprofiel. Daarnaast is er ruimte voor een eigen profilering. Profileren houdt in dat een unique selling point ontstaat waarin een HvA opleiding zich onderscheidt van de andere hbo opleidingen die onder dezelfde -registratie vallen. De HvA heeft haar profilering beschreven. De profilering kan zich vertalen in een afzonderlijke eindkwalificatie, maar dit hoeft niet. Het kan zich ook vertalen in een specifiek accent dat aan een eindkwalificatie wordt toegevoegd. Leidende vragen hierbij zijn:

1. Wat betekent de stad en regio Amsterdam voor de opleiding?

2. Hoe vertaalt het grootstedelijk karakter van Amsterdam zich in de opleiding ?
3. Wat zijn de specifieke beroepsvraagstukken of beroepsthema's waarmee de opleiding zich onderscheidt ?
4. Wat zijn de specifieke kenmerken/inhoudelijke accenten waarmee de opleiding zich onderscheidt ?
5. Met wie (welke partners) geven we hier vorm aan?

Bovenstaande staat los van het gegeven dat elke student zichzelf profileert door het volgen van een specifieke stage, het verrichten van een specifieke afstudeeropdracht of door het volgen van een specifieke minor. De HvA profilering betekent wel dat een opleiding hier richting aan kan geven. Bijvoorbeeld door het benoemen van afstudeeronderwerpen en het bundelen van deze afstudeeronderwerpen in een afstudeerprofiel. Of door het bieden van minoren die aansluiten op het profiel van de HvA. Het major- minor model houdt overigens wel in dat de eindkwalificaties van de opleiding zichtbaar zijn in het opleidingsprogramma van 210 studiepunten.

7 Minor, afstudeerrichting en speciale trajecten

De meeste geregistreerde opleidingen leiden op voor een range aan beroepen op de arbeidsmarkt. Dat wil zeggen dat het diploma toegang geeft tot deze beroepen en bijhorende functies. De student kan de eindkwalificaties inkleuren door zijn eigen keuzes te maken voor een minor, afstudeeropdracht en/of stage. Excellente studenten kunnen daarnaast kiezen voor een honoursprogramma. Het werken met minoren en afstudeerprofielen is mogelijk binnen de ruimte die een opleiding heeft, mits aantoonbaar is dat in het curriculum van 240 studiepunten de landelijke eindkwalificaties 100% zijn gedekt.

Een *afstudeerrichting* is conform de WHW een specialisatie in het beroep, waar de arbeidsmarkt om vraagt. Met andere woorden, dit beroep of deze functie is zonder het volgen van deze specialisatie niet uit te voeren. Een afstudeerrichting is dus eerder uitzondering dan regel. Omdat het een specialisatie is heeft een afstudeerrichting een eigen inhoud en eindkwalificaties (die onderscheidend is van de andere afstudeerrichtingen). Ook indien een afstudeerrichting wordt aangeboden, blijft gelden dat de landelijke eindkwalificaties voor 100% aantoonbaar zijn.

Nota bene: Er zijn ook landelijk vastgestelde profielen voor afstudeerrichtingen. Een voorbeeld is het profiel Jeugdzorgwerker, dat door verschillende sociaalagogische opleidingen kan worden aangeboden.

Een *leerroute* is de weg die een student in het onderwijs aflegt om de eindkwalificaties van de opleiding op eindniveau aantoonbaar te beheersen. Bijvoorbeeld een driejarige route voor vwo'ers, verkorte deeltijdroute voor zij-instromers. De eindkwalificaties en inhoud van iedere leerroute zijn identiek aan die van de bacheloropleiding waarbinnen zij plaats vinden. Een leerroute is dus niet 'een opleiding in de opleiding' en ook geen afstudeerrichting. Een leerroute heeft betrekking op de inrichting van een onderwijsleeromgeving en is afgestemd op specifieke kenmerken van de student of groep studenten. Het doel is beter onderwijs te bieden. Een opleiding kan bijvoorbeeld in de propedeuse verschillende leerroutes bieden die zijn afgestemd op havisten, mbo'ers of vwo'ers. De eindtermen van de propedeuse zijn voor alle routes identiek.

De beoogde eindkwalificaties van *honours trajecten* zijn in vergelijking met de reguliere bacheloropleiding gericht op :

- Verdieping
  - Het bereiken van een hoger kennisniveau.
  - Het verwerven van een hoger onderzoekend vermogen.
- Verbreding
  - Het opleiden van sociaalvaardige en initiatiefrijke beroepsbeoefenaren met een brede belangstelling voor maatschappelijke ontwikkelingen en problemen in een multi- en/of interdisciplinaire context.

Een honours programma kan een *speciaal traject zijn, dat opleidt tot een hoger kennisniveau* dan de reguliere bacheloropleiding (WHW Art 7.9b). De kwaliteitsborging van zo'n traject wordt gereguleerd in de OER. Hiervoor is toestemming nodig van het CvB. Het hogere eindniveau is gedefinieerd in relatie tot de standaard voor het eindniveau. De onderwijsleeromgeving is ingericht op de ontwikkeling van het hogere niveau. Bij de accreditatie moet de opleiding aantonen dat zij het hogere niveau realiseert. Een speciaal traject is een afstudeerrichting, waarvoor geldt dat de eigen en de landelijke eindkwalificaties voor 100% aantoonbaar zijn.

Een voorbeeld van een (landelijke) afstudeerrichting met een hoger eindniveau is de academische pabo. Deze leidt op tot een hbo en een wo bachelor kwalificatie.